

PHỤC HỒI CHỨC NĂNG HÔ HẤP TRONG COPD Ở NGƯỜI CAO TUỔI

PGS.TS.BS. Lê Thị Kim Nhung

1

3/18/2023

YẾU TỐ NGUY CƠ MẮC COPD

Khói thuốc lá YTNC chính

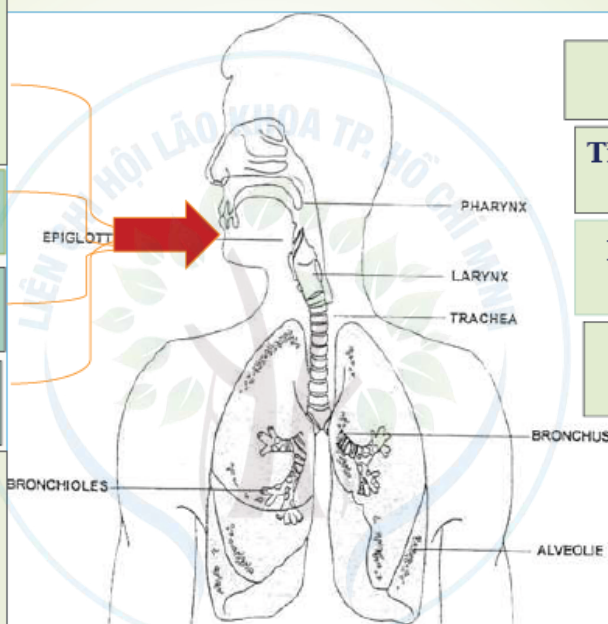
15% người hút thuốc → COPD
80% COPD có hút thuốc

Bụi nghề nghiệp

Khói thuốc
trong môi trường

Ô nhiễm
trong nhà

- Hút thuốc ≥ 20 gói-năm
- Nấu than củi ≥ 60 năm
- Làm nông ≥ 40 năm
- Tiền căn lao phổi

GEN

Tình trạng dinh
dưỡng kém

Nhiễm trùng
lúc trẻ

Kinh tế
xã hội thấp

DÂN SỐ GIÀ

3/18/2023

COPD LÀ BỆNH THƯỜNG GẶP TRÊN NGƯỜI CAO TUỔI

3

- Khoảng 6% dân số TG, ¼ người > 40 tuổi có thể bị tắc nghẽn dòng khí.
- 6.3% >30 tuổi (CA-TBD), Hongkong, Singapore: 3.5%; Việt nam:6.3%
- Khói thuốc lá -YTNC chính (15% người h); 80% COPD (có hút thuốc)
- **Tuổi mắc TB: 68,3 ± 10,4: Nam/nữ: ≈ 7,6/1; (Ngô Quý C. và cộng sự 2013)**
- Triệu chứng thường gặp:
  - Ho khạc đờm kéo dài
  - Khó thở mạn tính tăng dần
  - Tức nặng ngực; thở khò khè trong cơn khó thở
  - Mệt mỏi nhiều; cơ thể suy kiệt, chán nản, trầm cảm.....

3/18/2023

- COPD giảm sút hoạt động sinh hoạt hàng ngày
- Kết cục xấu dần với những đợt kịch phát
- **Có thể phòng ngừa và điều trị được**

3/18/2023

LỢI ÍCH CỦA PHỤC HỒI CHỨC NĂNG

Cải thiện khả năng gắng sức (**Bằng chứng A**).

- ← Giảm cường độ cảm nhận khó thở (**Bằng chứng A**).
- ← Cải thiện chất lượng cuộc sống (**Bằng chứng A**).
- ← Giảm số ca nhập viện và số ngày nằm viện (**Bằng chứng A**).
- ← Giảm lo âu và trầm cảm liên quan đến COPD (**Bằng chứng A**).
- ← Cải thiện sức mạnh và sự bền bỉ của chi trên, cải thiện CN cánh tay (**Bằng chứng B**)
- ← Cải thiện sự sống còn (**Bằng chứng B**).
- ← Tập cơ hô hấp là có lợi, đặc biệt là khi kết hợp với tập luyện chung (**Bằng chứng C**).
- ← Can thiệp tâm lý xã hội là hữu ích (**Bằng chứng C**)

<http://goldcopd.com/GuidelinesResources> 2021

CHỈ ĐỊNH PHCN HÔ HẤP BN COPD

6

- **Chỉ định:** cho tất cả bệnh nhân COPD từ nhóm B (từ Gold 2015)
- **Chống chỉ định :**
  - Không có chống chỉ định tuyệt đối.
  - Tuy nhiên NB không hợp tác hoặc có bệnh lý phải can thiệp cấp cứu, Ko chỉ định PHCN:
    - Rối loạn tâm thần
    - Bệnh lý TM khó kiểm soát: Nhồi máu cơ tim cấp, THA ko kiểm soát

3/18/2023

Pulmonary Rehabilitation, Self-Management and Integrative Care in COPD

Table 3.8

Pulmonary Rehabilitation

- Pulmonary rehabilitation improves dyspnea, health status and exercise tolerance in stable patients (**Evidence A**)
- Pulmonary rehabilitation reduces hospitalization among patients who have had a recent exacerbation (≤ 4 weeks from prior hospitalization) (**Evidence B**)
- Pulmonary rehabilitation leads to a reduction in symptoms of anxiety and depression (**Evidence A**)

Education and Self-Management

- Education alone has not been shown to be effective (**Evidence C**)
- Self-management intervention with communication with a health care professional improves health status and decreases hospitalizations and emergency department visits (**Evidence B**)

Integrated Care Programs

- Integrative care and telehealth have no demonstrated benefit at this time (**Evidence B**)

Global strategy for diagnosis, management and prevention of copd 2023 update 3/18/2023

PHCN HÔ HẤP BAO GỒM

9

- Giáo dục SK tư vấn cai thuốc lá, kiến thức về bệnh, cách sử dụng thuốc, thở oxy đúng, kỹ năng dùng ống bơm xịt, bình hít, máy khí dung
- Tư vấn dinh dưỡng hợp lý cải thiện tình trạng gầy yếu, sút cân, (SDD thường đi kèm với COPD)
- **Vật lý trị liệu HH** hướng dẫn BN kỹ thuật cải thiện thông khí:
  - Cách ho khạc đờm
  - Các bài tập thể dục, vận động để tăng cường thể chất, phù hợp với mỗi BN
- Hỗ trợ tâm lý và tái hòa nhập xã hội: giúp cải thiện tình trạng RLTT (trầm cảm thường đi kèm với COPD)

3/18/2023

VẬT LÝ TRỊ LIỆU- PHỤC HỒI CHỨC NĂNG HÔ HẤP

10

1. **Phương pháp thông đờm** loại bỏ đờm, dịch tiết PQ làm sạch đường thở
  - Ho có kiểm soát và Thở ra mạnh
2. **Bảo tồn và duy trì chức năng hô hấp**
  - Bài tập thở chúm môi; tập thở hoành
  - Các biện pháp đối phó với cơn khó thở;
  - Thở mím môi chậm rãi và điềm tĩnh cho đến khi hết khó thở
3. **Tập thể dục và luyện tập:** xây dựng chương trình và thời gian tập
4. **Hướng dẫn BN tập luyện hoạt động sinh hoạt hàng ngày**
  - Đi bách bộ; Leo cầu thang; Tắm rửa; Vệ sinh cá nhân
  - Mặc quần áo; Làm việc nhà; Làm bếp; Đi mua sắm

3/18/2023

PHƯƠNG PHÁP THÔNG ĐỜM LÀM SẠCH ĐƯỜNG THỞ

11

Kỹ thuật ho có kiểm soát

BT ho là phản xạ bảo vệ, nhằm tống “vật lạ” ra ngoài.

- PQ đầy đờm nhớt, gây phản xạ ho; nhưng luồng khí ko đủ đẩy đờm di chuyển
- COPD ho làm BN mệt, khó thở tăng, gây lo lắng

Kỹ thuật ho có kiểm soát tống đờm ra ngoài, sạch đường thở, ko làm BN mệt

- Bước 1: Ngồi trên giường hoặc ghế thư giãn, thoải mái.
- Bước 2: **Hít vào chậm** và thật sâu.
- Bước 3: **Nín thở** trong vài giây.
- Bước 4: **Ho mạnh 2 lần**, lần đầu để long đờm, lần sau để đẩy đờm ra ngoài
- Bước 5: **Hít vào chậm**, nhẹ nhàng; thở chúm môi vài lần trước khi **lặp lại**
  - Khắc đờm vào lọ để XN, hoặc khăn giấy bỏ vào thùng rác tránh lây nhiễm
  - Khi muốn ho, ko cố nín, nên “ho có kiểm soát” tống đờm ra ngoài
  - Tùy lực ho và sự thành thạo, có khi phải lặp lại vài lần mới đẩy được đờm ra

PHƯƠNG PHÁP THÔNG ĐỜM LÀM SẠCH ĐƯỜNG THỞ

12

Kỹ thuật thở ra mạnh

Nhằm thay thế động tác ho có kiểm soát, **khi BN yếu mệt, không đủ lực để ho**

Kỹ thuật thở ra mạnh

- Bước 1: **Hít vào chậm** và sâu.
- Bước 2: **Nín thở** trong vài giây.
- Bước 3: **Thở ra mạnh** và **kéo dài**.
- Bước 4: **Hít vào nhẹ nhàng**. Hít thở đều vài lần trước khi **lặp lại**.

Lưu ý: Để hỗ trợ thông đờm có hiệu quả cần phải

- **Uống đủ nước**, 1lít – 1,5lít/ngày, tăng lên khi có thở oxy, thời tiết nóng bức
- Có thể dùng thuốc long đờm, **loãng đờm**, ko nên dùng thuốc ức chế ho

VẬT LÝ TRỊ LIỆU- PHỤC HỒI CHỨC NĂNG HÔ HẤP

13

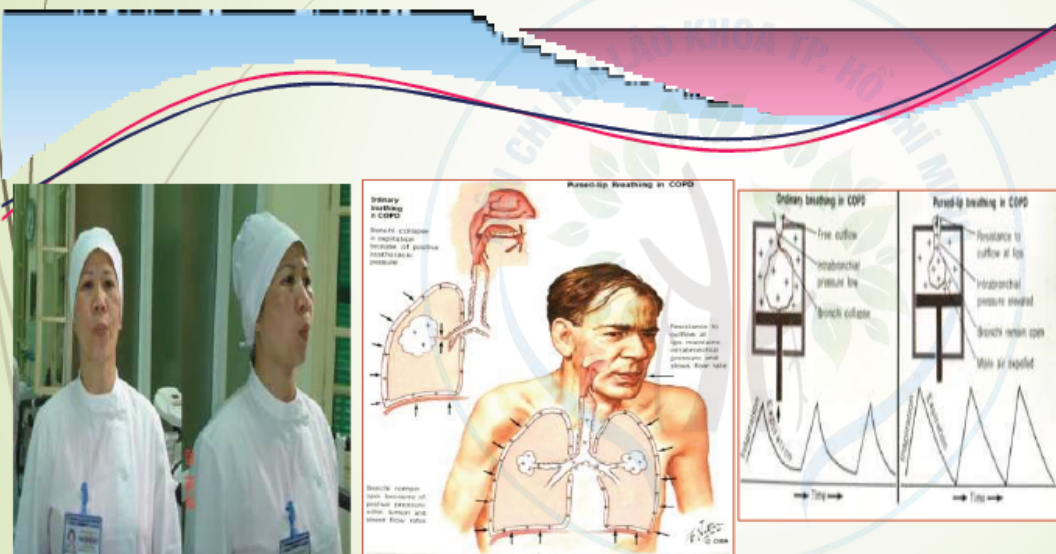
Bảo tồn và duy trì chức năng hô hấp

- Hướng dẫn các bài tập thở để **khắc phục sự ứ khí trong phổi**.
- Hướng dẫn các biện pháp đối phó với tình trạng khó thở.
  - COPD “VPQ mãn”: thường tắc nghẽn đường dẫn khí do đờm nhớt hay viêm nhiễm phù nề gây hẹp lòng PQ.
  - COPD “khí phế thũng”: phế nang bị phá hủy, mất tính đàn hồi, không khí bị ứ đọng trong phổi, gây thiếu oxy.
  - Các bài tập thở nhằm khắc phục tình trạng ứ khí và tăng cường cử động HH của lồng ngực.

3/18/2023

VẬT LÝ TRỊ LIỆU HÔ HẤP: KỸ THUẬT THAY ĐỔI KIỂU THỞ THỞ RA CHỤM MÔI

14

Lợi ích:

- ✓Đỡ khó thở
- ✓Hạn chế xẹp phế quản
- ✓Giảm tình trạng ứ khí và căng phòng phổi

3/18/2023

VẬT LÝ TRỊ LIỆU- PHỤC HỒI CHỨC NĂNG HÔ HẤP

15

Bài tập thở chúm môi

- Tư thế ngồi thoải mái
- Thả lỏng cổ và vai,
- Hít vào chậm qua mũi.
- **Môi chúm lại như “huýt sáo”,** thở ra bằng miệng chậm sao cho thời gian **thở ra gấp đôi thời gian hít vào.**

Lưu ý:

- Nên lặp lại nhiều lần cho đến khi hết khó thở;
- Thật nhuần nhuyễn thành **thói quen**;
- **Bất cứ lúc nào cảm thấy khó thở** (khi leo cầu thang, tắm rửa, tập thể dục...)

3/18/2023

VẬT LÝ TRỊ LIỆU- PHỤC HỒI CHỨC NĂNG HÔ HẤP

16

Bài tập thở hoành

Người khỏe mạnh (thở ngực): hít thở do cơ lồng ngực, vai, cổ và hoạt động của cơ hoành

- Vận động viên, ca sĩ (thở bụng) lấy hơi bằng cơ hoành, lấy nhiều khí vào phổi hơn

Bệnh nhân COPD

- Do tình trạng ứ khí, LN bị căng phồng, hạn chế HĐ của cơ hoành
- Cơ hoành-cơ HH chính, hoạt động kém, cơ HH phụ phải tăng cường hoạt động
- Tập thở cơ hoành giúp tăng cường hiệu quả của động tác HH, tiết kiệm W

Kỹ thuật thở hoành

- Ngồi thoải mái, Thả lỏng cổ & vai, đặt 1 bàn tay lên bụng, 1 bàn tay lên ngực
- **Hít vào chậm** qua mũi, (**bụng phình lên**), lồng ngực không di chuyển.
- **Thở ra chậm** qua miệng, **hóp bụng**, Tthở ra = 2T hít vào (bụng lõm xuống)
- Tập nhiều lần, thành thói quen; nằm hoặc ngồi, cả đứng, đi bộ và làm việc nhà.

3/18/2023

CÁC BIỆN PHÁP ĐỐI PHÓ VỚI CƠ KHÓ THỞ

17 Đối phó với cơn khó thở:

- **Ngồi, hơi cúi** về phía trước, tựa tường, mặt bàn, giúp cơ hoành di chuyển dễ
- **Khuỷu tay hoặc bàn tay chống lên đầu gối**, hay đầu tựa vào cẳng tay; giúp cơ hô hấp ở LN hỗ trợ tốt nhất để làm nở phổi
- Kết hợp thở chúm môi

Cơn khó thở về đêm BN thường phải thức giấc vì khó thở

- Trước khi ngủ, Dùng thuốc GPQ loại tác dụng kéo dài
- Dùng nhiều gối để kê đầu cao khi ngủ
- **Đặt thuốc bơm xịt loại để cắt cơn ngay cạnh giường, trong tầm tay.**
- Thức giấc vì khó thở: ngồi cạnh mép giường, cúi người ra trước, tay chống gối

3/18/2023

XÂY DỰNG CHƯƠNG TRÌNH LUYỆN TẬP

18

Xây dựng bài tập phù hợp từng BN, ↑ dần cường độ, khó thở thì dừng lại.

- **Bài tập vận động tay** tăng cường sức cơ chi trên, cơ HH.
  - Cơ vai, ngực và cánh tay khỏe, hỗ trợ tốt động tác HH và hỗ trợ sinh hoạt
  - Vận động tay: nâng tạ, máy tập chi trên đa năng...
- **Bài tập vận động chân**
  - Cơ chân rắn chắc, cải thiện CN tim-phổi, ↑ sức bền, dẻo dai, lâu mệt khi gắng sức
  - Đi lại tốt hơn, năng động, tự tin, ko lệ thuộc vào người khác.
  - Vận động chân: xe đạp lực kế, thăm lặn, đi bộ trên mặt phẳng, leo cầu thang

3/18/2023

VẬN ĐỘNG TRỊ LIỆU

19

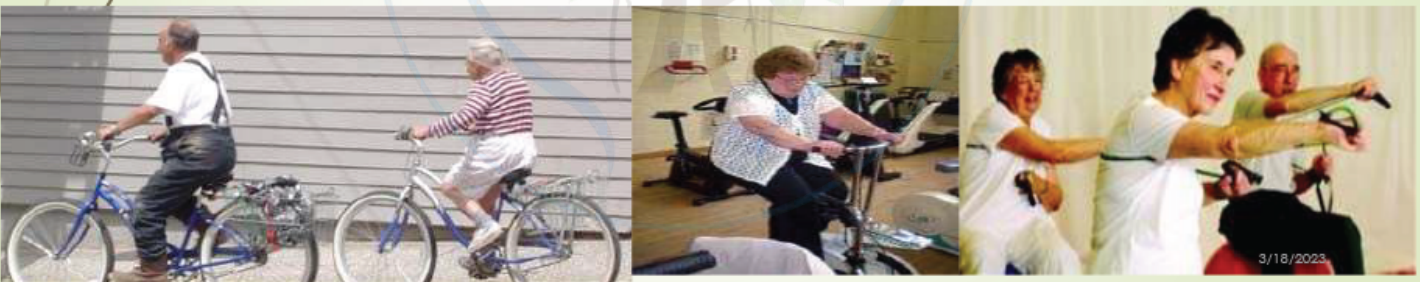
Tập sức bền

20

- ❖ Tập sức bền là trọng tâm của chương trình vận động.
- ❖ Tập sức bền: đi bộ và đi xe đạp phổ biến nhất trong chương trình PHCNHH.
- ❖ **Tập sức bền giúp giảm khó thở khi gắng sức**, tăng khả năng gắng sức và tăng chất lượng cuộc sống

Tập sức mạnh

- ❖ Các nhóm cơ tập luyện bằng cách lặp đi lặp lại các động tác có trở kháng.
- ❖ **Giúp cải thiện khối cơ**, lực cơ tốt hơn, sức bền, ít gây khó thở
- ❖ Kết hợp với tập sức bền, cải thiện khả năng gắng sức

THỜI GIAN TẬP LUYỆN VÀ ĐÁNH GIÁ

Thời gian tập luyện: COPD ổn định và ngay sau khi hết đợt cấp

Khởi động (10 phút) tránh ↑nhịp tim, HA đột ngột; tránh đau cơ, khớp (hít thở nhẹ, xoay khớp cổ tay, cổ chân, khớp vai, xoay đầu cổ, eo...)

Tập sức bền và sức mạnh của cơ (20 – 60 phút)

↑ khả năng gắng sức, ↑hoạt động tất cả cơ quan tim, phổi, hệ MD, hệ TH..

- ❖ Bao gồm 8 tuần liên tục: 3 buổi tập/tuần
  - 2 buổi có hướng dẫn của kỹ thuật viên
  - 1 buổi tại nhà
- ❖ Chỉ số đánh giá hiệu quả:
  - Mức độ khó thở (mMRC)
  - Thang điểm chất lượng sống (CAT)

3/18/2023

TẬP ĐI BÁCH BỘ -LEO CẦU THANG

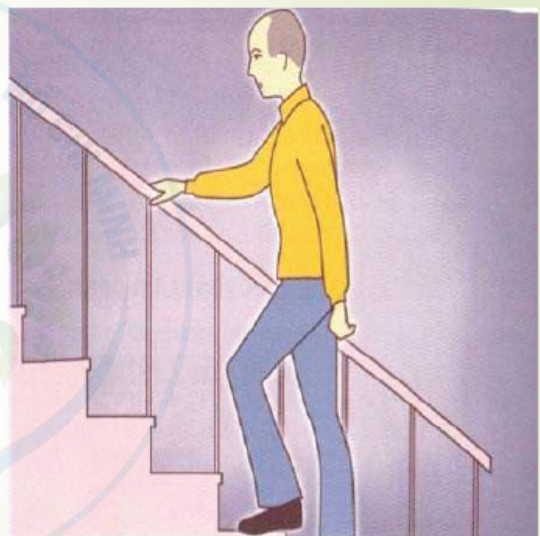
22

Đi bách bộ

- ✓ Đi theo tốc độ riêng, phù hợp từng BN, kết hợp thở hoành
- ✓ Tránh mang vật nặng, kéo dài dần khoảng cách đi bộ, ko nên quá cố gắng

Leo cầu thang

- ✓ Hít vào 1 bước, thở ra 2-3 bước
- ✓ Nếu thở ra ngắn (thở hỏn hển), đi chậm hoặc ngừng lại để thở
- ✓ Khi mệt, leo từng bậc một: **Hít vào khi nhấc chân lên và thở ra khi đưa người lên**

3/18/2023

HƯỚNG DẪN BN TẬP LUYỆN TRONG SINH HOẠT HÀNG NGÀY

23

Tắm rửa, vệ sinh cá nhân: Ko tắm khi người ko khỏe và ở nhà một mình.

- *Dùng vòi hoa sen*, dài dễ di động, bàn chải cán dài kỳ cọ, tránh cúi & với tay
- *Ngồi ghế khi tắm*, chiều cao vừa, thanh vịn trong nhà tắm, có thể bám, tựa
- Ko xà bông, dầu gội... có mùi hắc. Nước nóng, không khí ẩm, mở cửa, quạt
- Thở oxy dài hạn, bình oxy dây, đủ dài đặt cửa phòng tắm

Mặc quần áo sắp xếp dễ lấy, vừa tầm tay quần chun, áo ngực mềm, co giãn

- *Tránh quần áo chật, bó sát*, nhiều lớp, cài nút sau lưng

Làm việc nhà đi một vòng, ↓ đi tới đi lui, xe đẩy bánh xe, chất đồ đạc lên.

Làm bếp dụng cụ vừa tầm tay, dễ lấy, ngồi chuẩn bị món, ăn đơn giản, dễ làm

- Tránh bếp nhiều khói, món nướng; nên sử dụng bếp điện lò vi sóng
- Nhà bếp thông thoáng, quạt thông gió hoặc quạt máy nhỏ.

3/18/2023

HƯỚNG DẪN BN TẬP LUYỆN TRONG SINH HOẠT HÀNG NGÀY

24

Ra ngoài

- Ko vội vã, khoan thai, vừa với sức mình.
- Tránh đi những xe quá đông người.
- Tránh vào ngay sau khi xe đỗ lâu ngoài nắng, tránh nơi kém thoáng (tầng hầm, nhà kín) nhiều CO2 và dễ bị lây nhiễm bệnh đường hô hấp.
- Giữ ấm nếu lạnh và nhiều gió.
- Vaccine cúm, SARS-CoV2 hàng năm, vaccine phế cầu mỗi 3 - 5 năm.

Đi mua sắm

- Xe đẩy, tránh xách hoặc mang vác nặng.
- Mua thử quần áo gây mệt, nên biết trước số đo

3/18/2023

Palliative Care, End of Life and Hospice Care in COPD

Table 3.9

- Opiates, neuromuscular electrical stimulation (NMES), oxygen and fans blowing air on to the face can relieve breathlessness (**Evidence C**)
- In malnourished patients, nutritional supplementation may improve respiratory muscle strength and overall health status (**Evidence B**)
- Fatigue can be improved by self-management education, pulmonary rehabilitation, nutritional support and mind-body interventions (**Evidence B**)

Global strategy for diagnosis, management and prevention of copd 2023 update^{3/18/2023}

COPD là bệnh thường gặp, diễn tiến xấu dần với những đợt kịch phát
Vai trò PHCN hô hấp giúp BN COPD cải thiện khả năng gắng sức, tăng hiệu quả thuốc
GPQ giảm khó thở, giảm nhập viện, phục hồi sau đợt cấp, cải thiện % sống sót.^{2/18/2023}

